

Səki Azərbaycanın ən gözəl güşələrindən biridir. Meşələr, dağ çayları, mənzərəli təbii panoramlarla zəngin olan bu diyarı turistlər üçün cənnət adlandırmaq olar. Sanki şəhərə qədimlik hopub, elə görünür ki, müasirliyin əsintisi onun ensiz küçələrinə və kirəmit damlı evlərinə cüzi toxunmuşdur.

Lakin bu diyar yalnız gözəl iqlimi və təbii sərvətləri ilə məşhur deyildir. Şəki rayonu memarlıq abidələri ilə də zəngindir. Orta əsr tikililərinin, məbədlərin, qalaların saysız-hesabsız əzəmətli qalıqları bunu təsdiq edir. Bu diyar haqqında qədim yunan tarixçiləri Pliniy (b.e.I əsri), Klavdiy Ptolemey (b.e.II əsri), Strabon öz əsərlərində məlumat vermişlər. Şəkixanovların evləri (XVIII əsr), Gileyli məscidi (XVIII əsr), XVIII əsrə aid məscid və qəbir, dairəvi məbəd (XIX əsr), qala divarları (XVIII əsr), XVIII-XIX əsrlərə aid yuxarı və aşağı karvansaralar - bütün bu tikililərin daxil olduğu beynəlxalq əhəmiyyətli tarixi-memarlıq qoruğu "Yuxarı Baş" şəhərin qonaqlarında böyük maraq yaradır. Şəkinin memarlıq abidələri içərisində Şəki xanlarının sarayı xüsusilə diqqəti cəlb edir. 1762-ci ildə Hüseyn xan tərəfindən şəhərin yuxarı hissəsində, içqalada tikilmiş bu sarayın keçmiş dəbdəbəsindən yalnız hovuz və qədim ağaclar saxlanmışdır; qədim planlara görə saray binası böyük kompleksə daxil olmuşdur. Şəki Xan Sarayı yay saray pavilyonudur. Mərtəbələrin planları eynidir, bir sırada yerləşən üç iri salon dəhlizlərlə bir-birindən ayrılır. Hər mərtəbənin şimal divarında dərin taxçaları olan mərkəzi yerləşgələr daha dəbdəbəlidir. Maraqlıdır ki, ikinci mərtəbəyə yalnız xarici pilləkənlə qalxmaq olur, belə ki, mərtəbələr arasında başqa əlaqə yoxdur. Bu onunla izah olunur ki, görünür, hər mərtəbə müəyyən bir funksiya daşımışdır: əgər birinci mərtəbə rəsmi qəbullar üçün idisə, üst mərtəbəyə yalnız xanın ailəsi keçə bilirdi. Sarayın ən maraqlı fasadı cənub fasadıdır. Onun həlli və dekorativ bölgüsü salonları və dəhlizləri ayırmaqla binanın daxili planlaşmasını əks etdirir. Baş fasaddakı naxışlı səthlərin bolluğu sayəsində binanın siması formalaşmışdır. Fasadın mərkəzi hissəsi bütövlüklə ağac elementlərdən yığılmış həndəsi naxışlı və rəngli süşələrdən ibarət "şəbəkə" tipli pəncərə ilə həll olunmuşdur. Hər kvadratmetr şəbəkə beş min bir-birinə geydirilən

(mismarsız) hissədən ibarətdir. Rəngli şəkəpəncərələr hər iki mərtəbədə salonların cənub divarlarını əvəz edir. Yan salonların tərtibatında da həmin üsul tətbiq olunub. Birinci mərtəbəyə girişliər güzgülü stalaktikli dərin tağbəndli baştağlar şəklində həll olunmuşdur. Rəngli şüşəli şəkəklərin portallara, həmçinin divar səthinin qalan yerlərini örtən naxış zolağına uyğunlaşdırılması Şəki Xan Sarayının əsas xüsusiyyətlərini təşkil edir. Abidənin interyerləri XVIII-XIX əsrlərə aid məşhur divar rəsmləri ilə xüsusi maraq doğurur. Divar rəsmləri hər iki mərtəbənin salonlarında və ikinci mərtəbənin iki qıraq otaqlarındadır. Rəsmlər divarların bütün səthlərini, taxçaları, divarlardan plafonlara keçidi, həmçinin hər iki mərtəbədəki salonların plafonlarını və ikinci mərtəbənin otaqlarını bəzəyir. Birinci mərtəbədəki plafon həndəsi naxışlar təşkil edən xırda ağac hissələrdən ibarətdir. Tədqiqatçılar Şəki Xan Sarayının divar rəsmlərini bir neçə qrupa bölürlər: süjetli, həndəsi, bitkisel (bəzən quş təsviri ilə verilən) naxışlar. İkinci mərtəbənin salonunda taxçalar arasında haşiyə şəklində verilmiş müxtəlif ov və döyüş səhnələrinin təsviri xüsusilə maraqlıdır. Şəki Xanları sarayının divar rəsmləri kaloritinin zənginliyi, qızılı rəngin geniş tətbiqi ilə xarakterizə olunur. Rənglərin seçilməsi yerli tonların tətbiqinə əsaslanır. Təəssüf ki, panno üçün rənglərin qədim sənətkarlar tərəfindən hazırlanmasının sirri itirilmişdir. Qismən məhv olmuş rəsmlərin bərpası zamanı istifadə olunmuş müasir rənglər yalnız təxmini olaraq vaxtilə yaradılmış qədim dəbdəbəni təkrar edə bilməmişdir. Şəki xanlarının sarayını müxtəlif vaxtlarda bəzəmiş beş ustad sənətkarın adı bizə məlumdur: ustad Abbasqulu;

1895-1896-ci illərdə birinci mərtəbədə naxışların xeyli hissəsini işləmiş şamaxılı rəssam-nəqqaş Mirzə Cəfər; şuşalı rəssam usta Qəmbər, o ikinci mərtəbədə naxışların böyük əksəriyyətini çəkmişdir; şamaxılı Əliqulu və Qurbanəli. Şəki Xanlarının sarayı çoxəsrlik xalq yaradıcılıq ənənələrini təcəssüm etdirən və bu memarlıq incisini yaradan müəlliflərin yüksək məharətini əyani şəkildə nümayiş etdirir. 1952-ci ildə respublikanın görkəmli

memarlarından, memarlıq namizədi Niyazi Rzayevin rəhbərliyi altında Şəki Xan Sarayının ilk dəfə ölçüləri götürülmüş, tədqiq olunmuş və onun bərpa layihəsi tərtib olunmuşdur. 2002-ci ildə Dünya Bankı Azərbaycan memarlığının bu nadir abidəsinin restavasiya işlərinin yeni mərhələsini maliyyələşdirməyə başlamışdır. Bərpa işləri Deutsjhmalspflege Nejklenburq Ltd mütəxəssisləri tərəfindən aparılır və biz ümid edirik ki, yaxın zamanlarda abidənin qapıları yenidən qonaqların üzünə açılacaqdır.

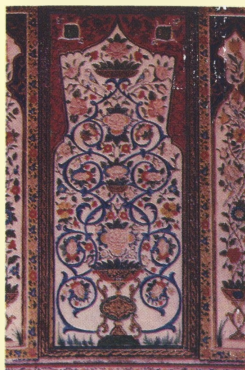
Sheki is one of the most beautiful spots in Azerbaijan. With its forests, mountains, rivers and picturesque views this part of the country gives us a taste of paradise. It seems like modern times have only touched lightly on the narrow streets and tiled roofs of this town soaked in history. This region is famous not only for its pleasant climate

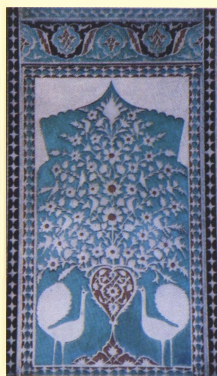

and natural resources but also for its wealth of architectural monuments. The splendour of its fortresses, temples and other buildings dating back to the Middle Ages bear this out. Even the historians of Ancient Greece such as Pliny the Elder (first century AD), Claudius Ptolemy (second century AD) and Strabo refer to this area. Visitors are particularly interested in the "Upper Town", which is a protected area of international significance. Here we find the 18th century Sheki Khan's residence, two mosques, graves and fortifications as well as the 18th - 19th century upper and lower caravanserais, and a round church dating from the 19th century. Of these historical monuments perhaps the most attractive is the Sheki Khan's palace which was built as a Summer Palace within the fortress walls by Khan Hussein. According to old plans, it was once part of a huge complex. Unfortunately, all that is left to us of the formerly splendid grounds is a pond and some

trees. The layout of both floors of the building is identical; three large reception rooms separated by antechambers. On both floors the north wall boasts deep bays of particular splendour. It is interesting to note that the upper floor was only accessible by an external staircase, and there was no alternative access. The reason for this is that the ground floor was used for official receptions whilst only the Khan's family might access the living quarters on the first floor. The most attractive facade is the southern facade, its design and layout reflecting that of the interior, delimiting the rooms and antechambers within. The richly decorated surfaces of the main facade form the character of the building, the middle section being made up entirely of wooden lattices arranged in geometrical patterns over stained-glass windows. Each square metre of lattice-work is made up of 5000 parts joined one to another without a single nail. On both floors, stained-glass windows fill the wall space of the salons on the south side, with the same technique being employed in the design of the flanking salons. The vaulted entrance to the ground

floor consists of a deep, arched portal covered in mirrors, the uneven surfaces resembling glittering stalactites. This combination of decorative stained glass with portals as well as the continuous stripes of ornament, which cover the remaining walls are a distinctive feature of the Khan's Summer Palace. Inside the palace the famous 18th - 19th century murals catch the eye. They completely cover the walls, bays, cornices (transition between wall and ceiling) and the ceilings of the reception rooms of both floors as well as the two antechambers on the first floor. The ceiling of the ground floor is covered in wooden lattices arranged in geometrical patterns. Experts divide these murals into three groups: those with a subject, geometrical and vegetation (sometimes with bird motifs). Between the bays in the salon on the first floor we find friezes depicting hunting and battle scenes which are of special interest. The palace murals are characterised by extensive gilding and rich colours reflecting the local colours available. What a pity that the secrets of panel dying has been lost! Modern restorers of partially obliterated panel-work can only approximate the splendour of the colours used by the masters of old. We know the names of five of the craftsmen who worked on the Summer Palace: master-craftsman Abbasgulu, Mirza Jafar, an ornamentalist from Shemakha, who painted most of the panelling on the ground floor (1895-6), master painter Qambar from Shusha, who painted most of the motifs on the first floor and Aligulu and Gurbanali from Shemakha. The Sheki Khan Palace is the embodiment of centuries of folk art tradition and its delicate design clearly demonstrates the mastery of its builders and decorators. In 1952 some of the republic's eminent architects led by Niyazi Rzayev measured and investigated the palace for the first time. They also drew up plans for its restoration. In 2002 the World Bank provided finances for the next stage in the restoration of this rare example of Azerbaijani architecture. Experts from Denkmalpflege Mecklenburg are restoring the palace and we look forward to the day when its doors will once more be open to the public.

Шеки- один из самых живописных уголков Азербайджана. Этот богатый лесами, горными речушками, живописными природными панорамами край можно назвать раем для туристов. Город как-бы пропитан стариной, кажется, что веяния современности лишь чуть-чуть коснулись его узких улочек и крытых черепицей домов. Однако край славится не только благоприятным климатом и природными богатствами. Шекинский район богат памятниками архитектуры. Многочисленные величественные руины средневековых сооружений, храмов, крепостей свидетельствуют в пользу этого. Об этом крае писали в своих трудах древнегреческие историки Плиний Старший (I в.н.э.), Клавдий Птолемей (II в.н.э.), Страбон. Дом Шекихановых XVIII века, минарет Гилейлинской мечети XVIII века, мечеть и могила XVIII века, круглый храм XIX века, крепостные стены XVIII века, верхний и нижний каравансарай XVIII- XIX веков- все эти сооружения, входящие в состав памятника международного значения историко-архитектурного заповедника "Юхары Баш", вызывают большой интерес у гостей города. Особого внимания среди архитектурных памятников Шеки заслуживает Дворец Шекинских ханов.

Этот дворец, построенный в 1762 году Гусейн ханом в верхней части города, в цитадели, судя по старым планам, некогда входил в состав комплекса, от бывшего великолепия которого сейчас сохранились только бассейн и древние деревья. Дворец Шекинских ханов является летним дворцом-павильоном. Это двухэтажное здание, обращенное главным фасадом к югу. Планы этажей повторяют друг друга и сводятся к простому чередованию трех крупных помещений, расположенных в ряд, с прихожими. Центральное помещение в каждом этаже с глубокими нишами у северной стены являются наиболее парадными. Интересен тот факт, что на второй этаж можно попасть лишь с наружной лестницы, так как другой связи между этажами нет. Это объясняется, по-видимому, тем, что каждый этаж выполнял определенную функцию, и если первый этаж был предназначен для официальных приемов, то верхний был доступен лишь ханской семье. Южный, главный фасад дворца - самый интересный. Его решение и декоративные членения отражают внутреннюю планировку здания с выделением зал и прихожих. Облик здания формируется благодаря обилию орнаментированных поверхностей этого главного фасада. Центральная часть фасада решена в виде сплошного остекления окнами, покрытыми геометрическим деревянным узором "шебеке" с заполнением цветными

стеклами. Каждый квадратный метр шебеке состоит из пяти тысяч деталей, соединенных между собой без гвоздей. Таким образом, ковер из цветного шебеке заменяет собой южную стену парадных залов обоих этажей. Тот же прием применен и в отделке боковых зал. Входы в первый этаж решены в виде глубоких порталов с зеркальными сталактитовыми сводами. Такое сочетание цветного стеклянного шебеке с порталами, а также сплошная лента орнамента, покрывающая оставшиеся поверхности стен, и является характерной особенностью дворца Шекинских ханов. Особого интереса заслуживают интерьеры памятника, знаменитые своими росписями XVIII- XIX веков. Росписи размещены в двух залах обоих этажей и двух крайних комнатах второго этажа.

Росписи занимают все плоскости стен, ниш, сталактитовые переходы от стен к плафону, а также плафоны в залах обоих этажей и комнатах второго этажа. Плафон зала первого этажа выполнен из резных деревянных элементов, составляющих геометрический орнамент. Исследова-

тели выделяют среди росписей Дворца Шекинских ханов росписи сюжетного, геометрического и растительного рисунков, иногда с изображением птиц. Особенно интересны росписи, изображающие различные сцены охоты и сражений, размещенные в зале второго этажа в виде фриза между нишами. Росписи Дворца Шекинских ханов характеризуются богатством колорита, широким применением золотистого цвета. Цветовое решение их основывается на использовании местных тонов. К сожалению, утерян секрет, которым древние мастера пользовались при создании краски для панно. Современные краски, используемые во время реставрации частично утраченных росписей, лишь приблизительно способны повторить некогда созданное великолепие. История сохранила имена пяти мастеров-художников, расписывавших Дворец Шекинских ханов в различное время. Это мастер-урад Аббас Кули; художник-орнаменталист Мирза Джафар из Шемахи, который создал ряд росписей первого этажа 1895-1896гг; художник Уста Гамбар из Шуши, создавший большую часть узоров второго этажа; Али Кули и Курбан Али из Шемахи. Дворец Шекинских ханов наглядно демонстрирует высокое мастерство авторов, сумевших воплотить многовековые традиции народного творчества и создать эту жемчужину архитектуры. В 1952 году под руководством одного из ведущих архитекторов республики, кандидата архитектуры Ниязи Рзаева впервые обмерен, обследован и составлен проект реставрации Дворца Шекинских ханов. В 2002 году Мировой банк начал финансирование нового этапа реставрационных работ этого замечательного памятника азербайджанской архитектуры. Работы ведутся специалистами Deukmalpflege Mecklenburg Ltd, и мы надеемся, что в скором времени двери памятника вновь гостеприимно раскроются навстречу посетителям.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İdarəetmə Aparatı
KİTABXANASI

Azərbaycana xoş gəlmə 85.11(5dxə)
63.4(5dxə)
M51
Welcome to Azerbaijan

Müəlliflər: memarlıq doktoru Gülçöhrə MƏMMƏDOVA
memarlıq namizədi Səbinə HACIYEVA

Dizayn: Hafiz Ç.Eyyubov

“Statoil” kompaniyasının maliyyə dəstəyi ilə “OKA Ofset” Azərbaycan-Türkiyə
Nəşriyyat Poliqrafiya Şirkətində çap olunmuşdur. Tel.: (99412) 315176